

ANALIZA POROČANJA SLOVENSКИH PODJETIJ O SKRBNEM PREGLEDU NA PODROČJU ČLOVEKOVIH PRAVIC IN OKOLJA

Elena Lunder, Focus društvo za sonaraven razvoj
Živa Lopatič, Zavod za pravično trgovino 3MUHE

Izvleček

V Sloveniji smo leta 2018 sprejeli Nacionalni akcijski načrt za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu (v nadaljevanju NAN). NAN kot največja tveganja za kršitve človekovih pravic v gospodarskih procesih v Sloveniji navaja tako izkoriščanje delovne sile (npr. prekarno delo in diskriminacija), kot tudi škodljive vplive na okolje.

Od leta 2019 je na podlagi NAN 30 podjetij podpisalo prostovoljno Zavezo k spoštovanju človekovih pravic pri poslovanju. Znotraj nje morajo podjetja po treh letih od podpisa izvajati in poročati o izvajanju skrbnega pregleda o vplivih na človekove pravice in okolje v svojih vrednostnih verigah.

Zdaj že tretja analiza letnih poročil 16 podjetij, ki so zavezo podpisala leta 2019 in 2020. Ta podjetja zaposluje več kot 40 tisoč ljudi in deluje v več kot 20 državah. Analiza ocenjuje napredek v preteklih treh letih poročanja o izvajanju zaveze kot tudi uspešnost prostovoljne zaveze pri doseganju ciljev na področju varovanja človekovih pravic in okolja v vrednostnih verigah podjetij.

Ključne besede: odgovornost podjetij, trajnostno poročanje, človekove pravice, skrbni pregled v podjetjih na področju trajnosti

ANALYSIS OF HUMAN RIGHTS AND ENVIRONMENTAL DUE DILIGENCE REPORTING BY SLOVENIAN COMPANIES

Abstract

In 2018, Slovenia adopted the National Action Plan Business and Human Rights (NAP). The NAP identifies both labour exploitation (e.g. precarious work and discrimination) and adverse impacts on the environment as the main risks of human rights violations in business processes in Slovenia.

As of 2019, 30 companies have signed a voluntary Commitment to Respect Human Rights in Business Operations based on the NAP. As part of the Commitment, companies are required to implement and report on the implementation of due diligence on human rights and environmental impacts in their value chains three years after signing.

For the third year in a row, we are analysing the annual reports of 16 companies that signed the Commitment between 2019 and 2020. These companies employ more than 40 thousand people and operate in more than 20 countries. The analysis assesses progress in reporting on the implementation of the commitment that has been observed over the past three years, as well as the adequacy of Voluntary Commitment as the right approach in achieving human rights and environmental objectives in companies' value chains.

Keywords: corporate accountability, sustainability reporting, human rights, corporate sustainability due diligence

1 UVOD

Trajnostno ravnanje podjetij je vse bolj v ospredju, tako na agendi Evropske unije (v nadaljevanju EU) kot tudi v pozivih civilne družbe. Izpostavljanje kršitev človekovih pravic in uničevanja okolja, za katere so odgovorna nekatera podjetja, je pomembno tudi v Sloveniji. Nacionalni akcijski načrt za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu (v nadaljevanju NAN) kot glavna tveganja v povezavi s človekovimi pravicami v gospodarskih procesih v Sloveniji navaja izkoriščanje delovne sile (npr. prekarno delo in diskriminacijo), pa tudi škodljive vplive na okolje (Ministrstvo za zunanje in evropske zadeve, 2018). Raziskave kažejo sistemske težave pri prepoznavanju in preprečevanju tovrstnih dejanj na državni ravni in na ravni podjetij (Know the Chain, Business and Human rights Ressource Centre, 2022) (Budler, 2024) (Ruggie, 2013). Podjetja lahko neposredno kršijo človekove pravice svojih zaposlenih ali drugih deležnikov, hkrati pa lahko s svojim zavestnim ali pa nezavednim (ne)delovanjem prispevajo k njihovem kršenju ali pa so soudeležena pri njem vzdolž celotne vrednostne verige (United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, 2011).

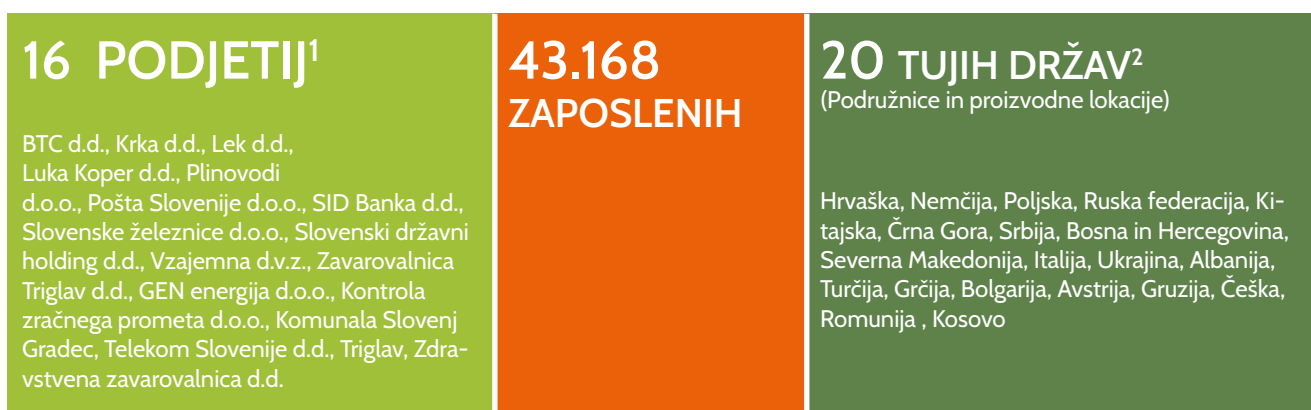
Na podlagi NAN so imela slovenska podjetja od leta 2019 priložnost podpisati prostovoljno Zavezo k spoštovanju človekovih pravic pri poslovanju (v nadaljevanju Zaveza)³. Poročilo Analiza poročanja slovenskih podjetij o skrbnem pregledu (angl. *due diligence*) na področju človekovih pravic je tretje tovrstno poročilo. V prvem (februar 2023) in drugem poročilu (november 2023) smo analizirali poročanje slovenskih podjetij, ki so podpisala zavezo za poročevalski leti 2021 (Lunder, 2023) in 2022 (Glavič, 2023). V tokratnem poročilu pa smo pod drobnogled vzeli revidirana letna poročila za leto 2023.

Namen analize je oceniti učinkovitost prostovoljne zaveze podjetij k izvajanju skrbnega pregleda za prepoznavanje in odpravljanje kršitev človekovih pravic. To preverjamo z analizo poročanja podjetij o skrbnem pregledu svojih vplivov na človekove pravice in okolje. Na podlagi njihovega poročanja preverjamo, v kolikšni meri so posamezna podjetja prilagodila svoje poslovanje glede na podpisano prostovoljno zavezo.

V primerjavi s poročili za leto 2021 in 2022 lahko opazimo boljše poročanje podjetij predvsem na področju okoljskih vplivov. Analiza vseeno znova potrjuje, da imajo prostovoljne zaveze le omejen vpliv in tako odpira vprašanje smiselnosti te državne iniciative, ki tako v nekaterih primerih služi zgolj za zeleno zavajanje. Kljub temu da se nam obeta zakonodaja, ki bo regulirala izvajanje in poročanje o skrbnem pregledu glede človekovih pravic in vplivov na okolje,⁴ bi moral NAN ohraniti svojo strateško vlogo in prispevati k smiselni zasnovi in izvajanju zakonodaje o odgovornosti podjetij.

2 IZSLEDKI PREGLEDA LETNIH POROČIL

Zavezo k spoštovanju človekovih pravic pri poslovanju, predlagano v okviru NAN, ki ga je leta 2018 sprejela Vlada Republike Slovenije, je do oktobra 2024 podpisalo 30 podjetij. S podpisom so se podjetja prostovoljno zavezala k izvajanju skrbnega pregleda o svojih vplivih na človekove pravice in okolje v vrednostnih verigah ter k poročanju o teh aktivnostih. Poleg tega so se zavezala, da bodo navedene ukrepe izvedla postopoma, a najpозne-

Slika 1: Podjetja, vključena v analizo (podatki za leto 2023). (Lastni vir)

¹ Podjetja, ki so podpisala zavezo v letih 2019 in 2020.

² Vključena podjetja imajo lahko še druga predstavništva, partnerstva in prodajne trge.

³ Predloga Zaveze k spoštovanju človekovih pravic pri poslovanju je objavljena na spletni strani Ministrstva za zunanje zadeve: <https://www.gov.si/teme/clovekove-pravice-v-gospodarstvu>.

⁴ Direktiva glede poročanja podjetij o trajnostnosti (v nadaljevanju CSRD): <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A32022L2464>; Direktiva o skrbnem pregledu v podjetjih glede trajnostnosti (v nadaljevanju CSDDD): <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/ALL/?uri=CELEX%3A52022PC0071>

je v treh (3) letih od podpisa izjave. Analiza tako temelji na pregledu poslovnih oz. trajnostnih poročil 16 slovenskih podjetij, ki so zavezo podpisala v letih 2019 in 2020. Čas za izpolnitev zaveze se je prvim podpisnicam iztekel konec leta 2022, ko smo opravili prvo analizo poročil za leto 2021.

Ključne ugotovitve analize zadnjih treh let:

1. Analizirana podjetja so vedno boljša pri identifikaciji in poročanju o vplivih na ljudi in okolje. Čeprav se je poročanje o vplivih na okolje ter aktivnostih za spremembe pri večini močno izboljšalo, ugotavljamo, da vplivi na človekove pravice še vedno pogosto niso jasno opredeljeni, in zato ne morejo biti niti zaznani niti o njih ne morejo poročati. Izjema so človekove pravice, ki jih že vrsto let opredeljuje slovenska zakonodaja in spremlja slovenske inšpekcijske službe (npr. varnost pri delu, korupcija, enakost spolov).
2. Samo štiri podjetja v določenih delih svoje vplive jasno povežejo tudi s človekovimi pravicami.
3. Ocena vplivov delovanja podjetja je še vedno osredotočena predvsem na zaščito človekovih pravic lastnih zaposlenih in ne imetnikov pravic v vrednostnih verigah podjetja.
4. Proces skrbnega pregleda ter vzpostavljeni mehanizem zaznave, preprečevanja in odprave tveganj, povezanih z negativnimi vplivi na človekove pravice, ni jasno predstavljen v nobenem od poročil.
5. Pet (5) podpisnikov zaveze ne poroča o pritožbenem mehanizmu, ki bi bil lahko povezan s človekovimi pravicami.
6. Podjetja ne prepoznavajo vplivov in tveganj, povezanih s človekovimi pravicami v vrednostnih verigah in v različnih državah delovanja. Manj kot polovica se s klavzulami v pogodbah in kodeksih delovanja, ki naj

bi veljali za vse odvisne družbe.

7. Nove evropske direktive na področju varovanja človekovih pravic so tudi v slovenski prostor prinesla obsežnejšo diskusijo o tem, čemur sledijo tudi podjetja, ki v svojih letnih poročilih pogostejše omenjajo varovanje človekovih pravic in okolja, a se področja ne lotevajo konkretno. Ostajajo pri navajanju zavedanja o pomembnosti varovanja človekovih pravic, a tega ne podprejo s konkretno oceno možnih tveganj za kršitve ter ne ponujajo rešitev za zaščito pred kršitvami ali mehanizmov za njihovo naslavljanje in popravo.

2.1 Splošni vidiki poročanja o človekovih pravicah in okolju

Opažamo, da večina podjetij poroča o trajnostnemu razvoju, pri tem pa se najpogostejše opira na metodologijo poročanja po prostovoljnih standardih trajnostnega poročanja, kot so standardi GRI in SASB (angl. *Sustainability Accounting Standards Board*). Določena podjetja se s tem ter z drugimi smernicami, okviri ali s sklicevanjem na zakonodajo že pripravljajo na poročanje po standardih CSRD oz. ESRS⁵. Ugotavljamo, da vsa podjetja poročajo o trajnostnemu razvoju, večina pa je tudi identificirala vplive na tri vidike trajnostnosti (kot so povzeti v ESG). Kakovost poročanja se sicer močno razlikuje in je v večini primerov odvisna od zahtev zakonodaje⁶ in uporabe prostovoljnih standardov kot na primer GRI.

Opažamo, da podjetja vsako leto nadgrajujejo svoja trajnostna poročila, a se večji napredek opazi predvsem pri poročanju o njihovih vplivih na okolje (predvsem poročanje o emisijah v obsegu 1 in 2), veliko

⁵ Besedilo dokumenta European Sustainability Reporting Standards (ESRS): https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202302772

⁶ Npr. če so podjetja zavezana k poročanju po direktivi NFRD (od leta 2024 naprej CSRD), je poročanje natančnejše.

manjši pa je napredek pri poročanju o vplivih na človekove pravice. Tudi nabor v trajnostnih poročilih zaznanih človekovih pravic se ne povečuje in še vedno ostaja omejen predvsem na varnost pri delu in pravico do enakih možnosti in nediskriminacije. Kljub temu da je to pravica zaščitena s slovensko delovno pravno zakonodajo, le šest podjetij omenja pravico do združevanja in pravico do kolektivnega pogajanja. Prepoved prisilnega dela prav tako omeni le 5 podjetij. Zaradi narave dela posameznih podjetij, ki so podpisala zavezo, pa se med pravicami pojavi tudi pravica do vode (Komunala Slovenj Gradec) in pravica do zasebnosti in varstva podatkov (Telekom d. d.).

Najbolj temeljito o človekovih pravicah glede na pretekla leta še vedno poročata Zavarovalnica Triglav d.d. in Luka Koper d.d. Napredek pri poročanju podjetij je razviden iz Tabele 1 (glej naslednjo stran).

3 SKRBNI PREGLED IN VREDNOSTNA VERIGA

3.1 Struktura skrbnega pregleda, odgovorne osebe ter politike, ki urejajo to področje

Področje človekovih pravic najpogostejše urejajo kodeksi delovanja podjetja, in sicer kar pri 12 podjetjih. Službe, ki se najpogostejše omenjajo skupaj z varovanjem človekovih pravic, pa so služba za skladnost poslovanja, etiko in integriteto, pa tudi kadrovska služba.

Ključni del strukture skrbnega pregleda je tudi smiselno posvetovanje z deležniki, saj imajo ti najboljši vpogled v obstoječa tveganja, s katerimi se srečujejo. Glede na namen skrbnega pregleda je še posebej pomembno, da so aktivno vključeni imetniki in imetnice človekovih pravic, na primer delavci tako v lastnih obratih in v vrednostni verigi ter lokalne skupnosti. Kot je razvidno v Tabeli 2, je o vključevanju delež-

PODJETJE	Kakovost poročanja o ČP 2021	Kakovost poročanja o ČP 2022	Kakovost poročanja o ČP 2023	Napredek v primerjavi s preteklim letom
BTC d.d.				▲
SID Banka d.d.				▼
Plinovodi d.o.o.				▼▼
Slovenske železnice d.o.o.				▼
Slovenski državni holding d.d.				▼
Pošta Slovenije d.o.o.				▲
Lek d.d.				▲
Vzajemna d.v.z.				▼
Krka d.d.				▼
Luka Koper d.d.				▼▼
Zavarovalnica Triglav d.d.				▼▼
Telekom d.d.	N/A			▼▼
Kontrola zračnega prometa	N/A			▼
Triglav, zdravstvena zavarovalnica, d.d.	N/A			▼▼
GEN Energija	N/A			▼▼
Komunala Slovenj Gradec	N/A	N/A		▼▼

Tabela 1: Kakovost poročanja o človekovih pravicah. (Lastni vir)

nikov poročalo 13 od 16 podjetij, a večina ni poročala o povezavi med vključevanjem deležnikov in koraki skrbnega pregleda.

3.2 Identifikacija vplivov na človekove pravice

Poleg politike spoštovanja človekovih pravic in upravljanja s trajnostnim razvojem je prvi korak skrbnega pregleda identifikacija vplivov na okolje, družbene dejavnike in upravljanje, vključno z vplivom na človekove pravice. Ko govorimo o

vplivih, imamo v mislih potencialne ali dejanske vplive, ki so lahko negativni ali pozitivni in ki jih podjetja povzročajo sama, k njim prispevajo ali pa so vpletena prek svojih poslovnih razmerij. Pri tem je zelo pomembno, da razumemo razliko med vplivi, ki jih ima podjetje na okolje in družbo, ter vplivi iz okolja in družbe, ki vplivajo na poslovanje podjetja (t. i. dvojna pomembnost, v poročanju CSRD). Skrbni pregled glede trajnostnosti, kot je zamišljen v smernicah UNGP in predlagan

v direktivi CSDDD, krije izključno vplive, ki jih ima podjetje na imetnike in imetnice človekovih pravic in na okolje. Tudi naša analiza je preverjala le poročanje podjetij o vplivih, ki jih imajo na človekove pravice in okolje. Analiza je bila v tem smislu otežena, saj poročila podjetij ne podajajo jasne razlike med vplivi podjetja na okolje in družbo ter vplivi, ki jih imajo okoljski in družbeni dejavniki na podjetje. Podobno tudi pogosto ni razvidno, kdaj podjetja poročajo o prepoznanih tve-

Poročanje o vključevanju deležnikov	Podjetje	Število podjetij
Poroča o vključevanju deležnikov	BTC d.d., Krka d.d., Lek d.d., Luka Koper d.d., Pošta Slovenije d.o.o., Slovenske železnice d.o.o., Slovenski državni holding d.d., Vzajemna d.v.z., Zavarovalnica Triglav d.d., GEN energija d.o.o., Kontrola zračnega prometa d.o.o. Telekom Slovenije d.d., Komunala Slovenj Gradec	13
Ne poroča o vključevanju deležnikov	Plinovodi d.o.o., SID Banka d.d., Triglav, Zdravstvena zavarovalnica d.d.	3

Tabela 2: Poročanje o vključevanju deležnikov. (Lastni vir)

Obstoj pritožbenega mehanizma – jasno povezano s kršenjem človekovih pravic	Podjetje	Število podjetij
Obstoj pritožbenega mehanizma	BTC d.d., Krka d.d., Luka Koper d.d., Pošta Slovenije d.o.o., Zavarovalnica Triglav d.d., GEN energija d.o.o., Kontrola zračnega prometa d.o.o., Telekom Slovenije d.d., Triglav, Zdravstvena zavarovalnica d.d., SID banka d.d.	10
Nima pritožbenega mehanizma	Plinovodi d.o.o., Slovenske železnice d.o.o., Slovenski državni holding d.d., Vzajemna d.v.z., Komunala Slovenj Gradec, Lek d.d.	6

Tabela 3: Pritožbeni mehanizmi. (Lastni vir)

ganjih za svoje poslovanje in kdaj o tveganjih, ki jih njihovo poslovanje predstavlja za človekove pravice in okolje.

Ugotavljamo, da večina podjetij prepoznava svoje vplive na okolje in družbo, a le redko te vplive dovolj jasno poveže tudi s človekovimi pravicami. Čeprav je prepoznavanje vpliva prvi korak, pa je treba te vplive še kategorizirati (v pozitivne/negativne, potencialne/dejanske, z dolgoročnimi/kratkoročnimi učinki, popravljive/nepopravljive) ter oceniti njihovo verjetnost in resnost. Ocena resnosti pa je odvisna tudi od tega, ali gre za dejanski ali morebitni vpliv na človekove pravice.

Samo šest (6) podjetij v določenih delih svoje vplive jasno povežejo tudi s človekovimi pravicami. To so BTC d.d., Luka Koper d.d., Pošta Slovenije d.o.o., Zavarovalnica Triglav d.d., Triglav Zdravstvena zavarovalnica, d.d., in Komunala Slovenj Gradec. So pa vplivi v veliki meri omejeni le na vplive ter človekove pravice, povezane z zaposlenimi. Izjema so na primer prepoznani vplivi Luke Koper d.d. na lokalno skupnost ter v primeru vode pri Komunali Slovenj Gradec in varstva osebnih podatkov pri družbi Telekom d.d. Podobno je tudi pri ostalih podjetjih, ki so identificirala vplive in pripoznala tveganja v zvezi s človekovimi pravicami. Slednje se večinoma nanašajo le na lastne zaposlene, vplivi na človekove pravice ostalih deležnikov so omenjeni le na kratko ali pa sploh ne.

3.3 Pritožbeni mehanizem

Večina podjetij, ki poroča o človekovih pravicah, poroča tudi o obstoju pritožbenega mehanizma prav za pritožbe, povezane s kršenjem človekovih pravic, npr. pritožbe glede neetičnih ravnanj v podjetju ali pritožbeni mehanizem na področju mobinga. Toda več kot tretjina podjetij, ki so podpisala zavezo, ne poroča o pritožbenem mehanizmu, ki bi bil povezan s človekovimi pravicami, kot je razvidno v Tabeli 3. Ta pa je ključen del naslavljanja vplivov na človekove pravice in okolje ter izvajanja skrbnega pregleda.

Po smernicah UNGP in OECD bi podjetja ob poročanju o pritožbenih mehanizmi morala navajati tudi konkretne podatke o kršitvah in prijavah. Od vseh pregledanih podjetij, ki poročajo o pritožbenih mehanizmi, jih o konkretnem številu prijav poroča manj kot pol.

Med slovenska podjetja, ki so podpisala NAN, je za leto 2023 le Luka Koper poročala o prejetih prijavah, ki so lahko povezana s človekovimi pravicami. Skupno so prejeli 14 pritožb, a ni razvidno, katere so bile povezane s korporativno integriteto in katere s človekovimi pravicami, saj imajo skupen mehanizem. Prijave glede neetičnih ravnanj ali prijave povezane s korporativno integriteto niso nujno neposredno povezane s človekovimi pravicami.

V analizi pozdravljamo transparentnost podjetij glede poročanja o zaznanih prijavah in v nadaljevanju tudi o njihovih rezultatih. Kljub vsemu bi pričakovali več prijav, pa tudi

bolj jasne informacije glede vrste prijav in njihovih rezultatov. Zavedati se moramo, da imajo najbolj ranljive skupine običajno najslabši dostop do varnih pritožbenih mehanizmov.

3.4 Identifikacija dejstev v povezavi s celotno vrednostno verigo

Podjetja človekove pravice najpogosteje povezujejo s svojimi neposrednimi vplivi na zaposlene, v manjšem obsegu tudi z vplivi na kupce in lokalno skupnost, nobeno pa ne poveže spoštovanje človekovih pravic s svojo vrednostno verigo (Glej Tabelo 4 na naslednji strani.). Pogosto se najhujše kršitve dogajajo ravno vzdolž vrednostnih verig podjetij. Če identifikacija dejstev ostaja omejena na lastne dejavnosti, je to izjemno pomanjkljiv skrbni pregled. Če je vpliv podjetja omejen, pa mora poskusiti vpliv povečati, kar lahko naredi s sodelovanjem z drugimi podjetji, ki kupujejo pri določenem dobavitelju (United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, 2011). Ker je pri identifikaciji tveganj treba upoštevati vplive kršitev, nujnost in nepopravljivost škode, je podjetje včasih obvezano nasloviti tudi tveganja, pri katerih ima manj vpliva kot v lastnih operacijah. Če se izkaže, da podjetje ne more vplivati ali da poslovni partnerji ne želijo sodelovati pri omejevanju kršitev, bi moralo podjetje poslovni odnos prekiniti (ibid).

Poročanje o spoštovanju človekovih pravic v vrednostni verigi	Podjetje poveže človekove pravice z vrednostno verigo, čeprav o tem ne poroča natančno	Dodatna obrazložitev	Število podjetij (od 15)
V vrednostnih verigah podjetij (npr. pridobivanje surovin)	/	/	0
Pri dobaviteljih in pogodbenih partnerjih	Krka d.d. ⁷ , Zavarovalnica Triglav d.d., Luka Koper d.d.; Lek d.d.; Telekom Slovenije d.d., Triglav, Zdravstvena zavarovalnica d.d.	Podjetja poročajo o klavzulah v pogodbah ter o pregledih in ocenjevanju dobaviteljev. Ni pa identificiranih vplivov na ČP pri dobaviteljih ali v nabavni verigi ali aktivnosti za naslavljanje potencialnih ali dejanskih kršitev.	6
Med zaposlenimi oz. znotraj podjetja	BTC d.d., Lek d.d., Krka d.d., Luka Koper d.d., Plinovodi d.o.o., Pošta Slovenije d.o.o., Slovenske železnice d.d., Zavarovalnica Triglav d.d., GEN energija d.o.o., Kontrola zračnega prometa d.o.o., Telekom Slovenije d.d., Triglav, Zdravstvena zavarovalnica d.d., Komunala Slovenj Gradec	Podjetja bolj ali manj dobro ocenjujejo vplive na zaposlene, povezane s človekovimi pravicami, ter o njih poročajo.	13

Tabela 4: Poročanje o spoštovanju človekovih pravic v vrednostni verigi. (Lastni vir)

4 ZAKLJUČEK

Analizirana podjetja so vedno boljše pri identifikaciji in poročanju o vplivih na družbo in okolje. Kljub vsemu pa vplivi pogosto niso jasno predstavljeni, prav tako ni jasne povezave med vplivi, o katerih podjetja poročajo, ter konkretnimi človekovimi pravicami ali okoljem in podnebnimi spremembami.

Analiza je pokazala, da večina podjetij sicer prepozna svoje vplive na okolje in družbo, a le redko te vplive dovolj jasno poveže tudi s človekovimi pravicami. Zgolj prepozna vplivov namreč ni dovolj, potrebna je še njihova konkretizacija ter ocena verjetnosti in resnosti ter plan aktivnosti za preprečitev tveganj ali popravilo že obstoječih kršitev.

Samo šest podjetij v določenih delih svoje vplive jasno poveže tudi s specifičnimi človekovimi pravicami. Večina podjetij prepozna svoje vplive na okolje in družbo, nekatera tudi omenijo človekove pravice, le redko pa slednje povežejo s svojimi konkretnimi vplivi. Podobno

tudi ni razvidno, kdaj podjetja poročajo o prepoznanih tveganjih za svoje poslovanje in kdaj o tveganjih, ki jih njihovo poslovanje povzroča za človekove pravice in okolje.

Ocena vplivov delovanja podjetja je še vedno osredotočena predvsem na zaščito človekovih pravic lastnih zaposlenih. Vplive na človekove pravice ostalih deležnikov omenjajo le na kratko ali pa sploh ne.

Proces samega skrbnega pregleda ter vzpostavljen mehanizem zaznavanja, preprečevanja in odpravljanja tveganj, ki so povezana z negativnimi vplivi na človekove pravice, nista jasno predstavljena. Nobeno izmed podjetij ne poroča o vseh korakih skrbnega pregleda.

Poročanje o pritožbenem mehanizmu in o sodelovanju deležnikov pri zagotavljanju dostopa do pravnih sredstev je pogosto skopo. Tudi obstoječi pritožbeni mehanizmi so pri večini podjetij namenjeni zaposlenim v podjetju in ne drugim deležnikom. Nobeno od podjetij ni navedlo obstoječih ali novih pri-

tožbenih mehanizmov kot orodja skrbnega pregleda. Hkrati je le eno od podjetij, ki so poročala o tem, da imajo pritožbene mehanizme za specifične kršitve, navedlo tudi število pritožb. Nobeno podjetje pa ni poročalo o izvedbi korakov, ki so potrebni za odpravo ali povračilo škode.

Nobeno od podjetij ni poročalo o oceni vplivov in tveganj, povezanih s človekovimi pravicami in okoljem v celotnih vrednostnih verigah in v različnih državah svojega delovanja. Ugotavljamo, da se podjetja zavedajo, da se lahko kršenje človekovih pravic dogaja v celotni vrednostni verigi in ne samo med lastnimi zaposlenimi. Da bi zavarovali tveganje povezanosti s kršenjem človekovih pravic, nekatera podjetja vključujejo pogodbene klavzule, ki vključujejo spoštovanje človekovih pravic pri pogodbenih partnerjih. Redka podjetja naredijo korak naprej ter periodično ocenjujejo svoje dobavitelje. Pogosto pa se sklicujejo na spoštovanje lokalne zakonodaje, kar je z vidika skrbnega pregleda nezadostno. Spoštovanje

⁷ Krka poroča, da pogodbe, ki jih sklepa s poslovnimi subjekti, še ne vsebujejo določb o spoštovanju človekovih pravic, je pa njihovo spoštovanje določeno v Kodeksu ravnanja Krke.

zakonodaje je obvezno in tega ne bi smeli šteti kot izpolnjevanje prostovoljne zaveze.

Glavni doprinos prostovoljne zaveze je, da določa pomembnost skrbnega pregleda globalnih vrednostnih verig podjetij. V tem trenutku pa se odraža predvsem v tem, da podjetja v svojih letnih in trajnostnih poročilih poročajo le o pomembnosti tega področja brez konkretnih aktivnosti.

Opraviti skrbni pregled globalnih vrednostnih verig je za podjetja zahtevna naloga, ki bo v prihodnosti pokazala potrebo po velikih spremembah s predvidoma velikimi finančnimi učinki, tako pozitivnimi kot negativnimi. Pa vendar je to nujen korak naprej, saj je tudi zavedanje med uporabniki izdelkov in storitev teh podjetij vedno večje in tudi pritisk k odmiku od izkoriščanja ljudi in okolja vedno močnejši.

Elena Lunder ima opravljen LLM na področju prava človekovih pravic na University of Nottingham. Pri okoljski organizaciji Focus dela na področju Globalna odgovornost in pravičnost s fokusom na zakonodajnem okviru za odgovornost podjetij za spoštovanje človekovih pravic in okolja v svojih vrednostnih verigah. Z zagovorniškim in raziskovalnim delom sledi in sodeluje v zakonodajnemu procesu direktive o skrbnem pregledu v podjetjih glede trajnostnosti od začetka snovanja zakonodajnega predloga v letu 2019.

Živa Lopatič je univerzitetno diplomirana politologinja mednarodnih odnosov Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani. Vlogo vodje pravične trgovine v Sloveniji je prevzela leta 2012. V tem času je razvila in izvaja izobraževanja o delovanju sistema pravične trgovine, ki prispeva k trajnostnemu razvoju tako, da ponuja boljše pogoje prodaje in zagotavlja pravice marginaliziranih proizvajalcev in delavcev, predvsem iz ekonomsko manj razvitih dežel. Poleg tega pa s svojim zagovorniškim delom sodeluje pri procesih sprejemanja evropske zakonodaje na področju direktive o skrbnem pregledu v podjetjih glede trajnostnosti, vzpostavljanja nove strategije na področju tekstilne industrije ter pri aktivnostih izvajanja akcijskega načrta za socialno ekonomijo. Od 2012 do vključno 2024 je vodila tudi prvo in edino prodajalno z izdelki iz pravične trgovine v Sloveniji, ki pa zdaj deluje samo še na spletu.

LITERATURA IN VIRI

Letno poročilo za leto 2023, BTC d.d., <https://www.ajpes.si/jolp/>, 30. 9. 2024

Letno poročilo za leto 2023, Krka d.d., https://www.krka.si/_assets/Letno-porocilo-2023.pdf, 30. 9. 2024

Letno poročilo Skupine Triglav in Zavarovalnice Triglav, d.d., 2023, <https://letnoporocilo.triglav.eu/2023>, 30. 9. 2024

Revidirano Letno poročilo Skupine Telekom Slovenije in družbe Telekom Slovenije, d.d., za leto 2023, <https://www.telekom.si/o-podjetju/za-vlagatelje/javne-objave/revidirano-letno-porocilo-skupine-telekom-slovenije-in-druzbe-telekom-slovenije-dd-za-leto-2023>, 30. 9. 2024

Letno poročilo za leto 2023, Lek d.d., <https://www.ajpes.si/jolp/>, 30. 9. 2024

Letno in trajnostno poročilo 2023, Luka Koper d.d., <https://www.luka-kp.si/za-vlagatelje/poslovna-porocila/>, 30. 9. 2024

Letno poročilo 2023, Kontrola zračnega prometa Slovenije, d.o.o., https://www.sloveniacontrol.si/Documents/Prijeti%20dokumenti/Letna%20porocila/Letno_porocilo_KZPS_2023_final.pdf, 30. 9. 2024

Odgovorna energija. Letno poročilo družbe in skupine GEN 2023, <https://www.gen-energija.si/files/materials/57/pdf/Letno%20porocila%20GEN%202023R.pdf>, 30. 9. 2024

Letno poročilo Skupine Pošta Slovenija in Pošte Slovenije d.o.o. 2023, <https://www.posta.si/o-posti-site/Documents/informacije-o-posti/letna-porocila/Letno-porocilo-2023.pdf>, 30. 9. 2024

Letno poročilo 2023, Slovenske železnice d.d., <https://www.sz.si/wp-content/uploads/2024/09/SLOVENSKE-ZELEZNICE-Letno-porocilo-2023-SI.pdf>, 30. 9. 2024

Letno poročilo SDH, d. d., in Skupine SDH za leto 2023, https://www.sdh.si/Data/Documents/financna-porocila/2023/SDH_letno_porocilo_2023.pdf, 30. 9. 2024

2023 Soustvarjamo energetska področja Slovenije. Letno poročilo. <https://www.plinovodi.si/media/d2iimktu/plinovodi-lp-2023.pdf>, 30. 9. 2024

Letno in trajnostno poročilo 2023. Solidarni v hudem, povezani v lepem. <https://www.komusg.si/Portals/O/Publikacije/SG%20letno%20porocilo%202023%20zadnja%20potrjena%20verzija%20za%20web.pdf>, 30. 9. 2024

Kapital zelene prihodnosti. Letno poročilo SID banke 2023, <https://www.sid.si/novice/letno-porocilo-sid-banke-2023>, 30. 9. 2024

Revidirano letno poročilo Triglav, zdravstvene zavarovalnice, d.d., za leto 2023, <https://www.triglavzdravje.si/Data/Documents/Letno%20porocila%20Dila%202023.pdf>, 30. 9. 2024

Letno poročilo Vzajemna 2023, <https://www.vzajemna.si/storage/uploads/a4046219-759a-4253-8123-598fcb1fc1bb/Revidirano-letno-porocilo-2023.pdf>, 30. 9. 2024

Predloga Zaveze k spoštovanju človekovih pravic, <https://www.gov.si/teme/clovekove-pravice-v-gospodarstvu>, 30. 9. 2024

Glavič, L. L. (2023). Analiza poročanja slovenskih podjetij o skrbnem pregledu na področju človekovih pravic. Pridobljeno iz https://focus.si/wp-content/uploads/2024/01/2023-analiza-porocanja-podjetij_clovekove-pravice-pop.pdf, 30. 9. 2024

Know the Chain, Business and Human rights Ressource Centre. (2022). Closing the gap: evidence for effective human rights due diligence from five years measuring company efforts to address forced labour. Pridobljeno iz <https://knowthechain.org/wp-content/uploads/2022-KTC-mHREDD-brief.pdf>, 30. 9. 2024

Lunder, E. G. (2023). Analiza poročanja slovenskih podjetij o skrbnem pregledu na področju človekovih pravic. Pridobljeno iz <https://focus.si/wp-content/uploads/2023/03/Analiza-NAN-SI-final.pdf>, 30. 9. 2024

Marko Budler, E. L. (2024). S skrbnim pregledom do trajnostnosti: usmeritve in praktični primeri. Pridobljeno iz <https://focus.si/wp-content/uploads/2024/03/s-skrbnim-pregledom-final.pdf>, 30. 9. 2024

Ministrstvo za zunanje in evropske zadeve, S. z. (2018). Nacionalni akcijski načrt za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu. Pridobljeno s <https://www.gov.si/teme/clovekove-pravice-v-gospodarstvu>, 30. 9. 2024

Ruggie, J. (2013). Just Business: Multinational Corporations and Human Rights. New York: W. W. Norton & Company.

United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. (2011). Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations „Protect, respect and remedy“ Framework. Pridobljeno iz https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_en.pdf, 30. 9. 2024